

НАЗВИ ТРАДИЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ ТА КОМУНІКАЦІЙ У СКЛАДІ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕМ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ ЗАКАРПАТТЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (44)

УДК 811.161.2'282.2(477.87)+81'373.3

DOI:10.24144/2663-6840/2020.2(44).379–384

Шкурко Г. Назви традиційного транспорту та комунікацій у складі компаративних фразем в українських говорах Закарпаття; кількість бібліографічних джерел – 10; мова українська.

Анотація. Фразеологічні порівняльні одиниці становлять важливий елемент лексичної діалектосистеми, у них містяться сталі конструкції, упізнавані для мовців або ж зі стертою мотивацією. Процес номінації через використання загальноживаних слів у вторинному значенні показує семантичне ядро номена. У статті проаналізовано компаративні фраземи за семантикою порівняльного компонента, зокрема взято до уваги назви традиційного транспорту та комунікацій в українських говорах Закарпаття. Здійснено спробу аналізу діалектних фразем у структурному, семантико-стилістичному та лінгвогеографічному аспектах. Завданням дослідження є простежити особливості використання транспортних апелятивів та назв комунікацій у трансформованому значенні, визначити семантичне наповнення компонентів, проаналізувати компонентну структуру та простежити вживання компаративних фразем у говорах Закарпатської області. Актуальність дослідження зумовлена потребою багатоаспектного вивчення стійких порівнянь в українських говорах Закарпаття, оскільки ці одиниці представлені в науковій літературі лише фрагментарно. Дослідження здійснено на власних матеріалах та записках діалектного мовлення говорів Закарпаття. Автор визначає діалектизми, що увійшли до складу компаративних фразем, аналізує ті визначальні семантичні характеристики, на основі яких відбулося перенесення значення. У складі суб'єкта порівняння автор визначає родові поняття транспорту, складові елементи воза, саней, назви транспортних комунікацій (види доріг, стежок тощо) та засоби перенесення вантажів людиною. Аналіз показує, що слова-терміни у складі компаративних фразем проходять шлях детермінологізації та сприяють пізнанню навколишньої дійсності через зіставлення зі звичними речами на основі подібності. Аналіз діалектних компаративем доповнює дослідження діалектної фраземіки у говорах Закарпаття. Практична цінність полягає у всебічному аналізі ґрунтовно не дослідженої тематичної групи назв транспорту та комунікацій в українських говорах Закарпаття, показі семантичного потенціалу вузькоспеціалізованої діалектної лексики.

Ключові слова: діалектна лексика, українські говірки Закарпаття, транспортна лексика, лексика комунікацій, компаративна фразема, порівняння, суб'єкт порівняння, об'єкт порівняння, основа порівняння.

Постановка проблеми. Дослідження діалектної фраземіки є актуальним у сучасній лінгвістиці, позаяк у цій сфері дослідники беруть до уваги здатність діалектизму вживатися в іншому, переосмисленому значенні, властивість мати потужний емоційно-експресивний потенціал та входити до складу стійких конструкцій. Це багатовимірна та структурована система, що характеризується семантичною строкатістю та динамічністю. Дослідження з діалектології є важливими, оскільки вони фіксують архаїчні явища української мови, водночас характеризують особливості світосприйняття людиною навколишньої дійсності.

Аналіз досліджень. Дослідженням діалектної фраземіки, зокрема і компаративних фразем, присвячені праці Н. Бабич, Д. Гринчишина, М. Демського, В. Чабаненка, Г. Доброльожі, Н. Коваленко, А. Галас, В. Розгон, М. Дмитрук, О. Шкуран, М. Алефіренка, А. Івченка, В. Лавера тощо. Компаративні фраземи в українських говорах Закарпаття описані лише фрагментарно. Це зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті, завдання. Метою статті є описати назви традиційного транспорту та комунікацій у складі компаративних фразем у говорах Закарпаття. Завданням дослідження є простежити особливості вживання вузькоспеціалізованої діалектної лексики транспорту та комунікацій у переосмисленому

значенні, виділити характерну ознаку, на основі якої відбувається порівняння, проаналізувати компонентний склад та простежити територіальну поширеність компаративної фраземи. Під час дослідження використано власний діалектний матеріал, зібраний за допомогою експедиційного методу, а також компаративні фраземи, вилучені з діалектних словників («Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району» І.В. Сабадоса, «Матеріали до Словника українських говірок Закарпатської області» М.А. Грицака), «Лінгвістичного атласу українських народних говорів Закарпатської області» Й.О. Дзендзелівського (II, III т.) та ін. методом суцільного відбору.

Методи та методика дослідження. Під час дослідження використовуємо описовий метод для систематизації компаративем. Для дослідження етимології деяких слів застосовуємо елементи порівняльно-історичного методу. Для зіставлення лексичних одиниць з іншими мовами частково використовуємо елементи зіставного методу. При простеженні поширення порівняльної конструкції послуговуємося лінгвогеографічним методом.

Виклад основного матеріалу. Діалектні компаративні фраземи є багаточисельними конструкціями, тому вони зберігають характерні особливості лексичної системи діалекту, передають специфіку живого мовлення носіїв говірок. Компаративна

фразема – це «надслівна, оцінна, семантично цілісна (з можливою варіантністю), переважно експресивна порівняльна вторинно-номінативна одиниця, відтворювана певною лінгвоспільнотою» [Шкуран 2011, с. 8]. Таким утворенням притаманна семантична строкатість, позаяк їхнім завданням є максимально точно передати особливості світобачення людини через повторювані асоціативні семантичні ланцюги. У них, за словами А. Галас, «не тільки відображене повсякденне життя людей, трудова діяльність, побут, спосіб життя, морально-етичні пріоритети, особливості менталітету, суспільні і родинні взаємини, звичаї, традиції, вірування, а й зосереджено місткі експресивні, емоційні характеристики, оцінки, спостереження, індивідуальні якості, світогляд і світосприймання мовця» [Галас 2019, с. 25].

Постійне порівняння формується на основі світоглядних міркувань людей. Люди прагнуть систематизувати набутий досвід та знання, групуючи одержану інформацію. Образними конкретизаторами найчастіше стають слова, пов'язані з номінацією явищ природи, тварин, рослин, уживаних у побуті речей [Коваленко 2010, с. 108].

Стосовно структури компаративних фразем, то їх прийнято членувати на суб'єкт, об'єкт та основу порівняння. Серед компонентного складу стійких порівнянь В. Огольцев визначає «1) елемент А – те, що порівнюється; 2) елемент В – те, з чим здійснюється порівняння (предмет порівняння); 3) елемент С – загальна ознака порівнюваних предметів (основа порівняння)» [Цит. за: Баранник 2014, с. 9]. Об'єкт порівняння характеризується найвищим рівнем переносності та метафоричності [Панасенко 2005, с. 25].

«Стійкі порівняння розглядають як багатокомпонентні конструкції, що відбивають логічну формулу порівняння А – С – як В, де А – суб'єкт порівняння, В – об'єкт порівняння, як – модус (показник) порівняння і С – основа (ознака) порівняння» [Баранник 2014, с. 8].

Ми розглядаємо компаративні фраземи, де суб'єкт порівняння може виражати властивість, якість, ознаку ознаки або ж те, що порівнюють, а об'єкт порівняння первісно є спеціалізованою назвою, що йменує частини традиційних транспортних засобів, засоби перенесення вантажу чи назви комунікацій. Цей образний конкретизатор дуже часто характеризується додатковим емоційно-експресивним забарвленням. Формальним показником компаративності виступають порівняльні сполучники *гі, ги, як, гіби*.

Назва *в'із (вуз)* стала основою для творення компаративу *скрип'ит'*, *йак старий вуз* (ВБ) 'про транспортний засіб, що потребує ремонту'. Об'єкт порівняння складається з іменника та препозитивного прикметника. Ця ж назва входить до об'єкта порівняння, ускладненого підрядним означальним реченням: *йак стара кобила, шо др'імле у воз'і* (Стуж.) 'про людину, яка хоче спати'. Підрядне речення підсилює експресивну конотацію діалектної фраземи. Також поширеними є компаративами при-

слівникового значення, зокрема номен *'коле^{со}* (*'голе^{со}*) та *в'із (вуз)* входять до складу таких утворень: *так із 'ми пот'рібний, йак п'йатой 'колесо на 'вдз'і* (ВБ) [Дзендзелівський 1993, т. 3, к. 411], *так т'і т'реба, йак п'йате 'коле^{со} у 'вдз'і* (ВБ, МБ), *йак 'вовов'і п'йате 'коле^{со}* (Стж), *то'го там так т'реба, ги у 'вдзі п'йатойе 'голесо* (Пдв) [Дзендзелівський 1993, т. 3, к. 411], *так ми вто хы'бит, ги п'йате 'голесо у 'вдз'і* (Ск) [Сабадош 2008, с. 58] зі значенням 'щось зайве, непотрібне'.

Слово *'коле^{со}* також входить до складу компаративної фраземи *'ноги, йак 'коле^{са}* (Чорн.), характеризуючи форму ніг людини. Перенесення значення відбувається на основі подібності ніг до круглої форми колеса.

При описі людини з доміантною ознакою 'темний колір' використовують номен *'тинг'іл'* (*'тенг'іл'*, *'тинге^л'*), що первісно означає 'стержень, що на ньому крутиться колесо, вісь воза', утворений від угор. *tengely m.c.* [Лизанец 1976, с. 627], зокрема *'шийа 'чорна, ги 'тингил'* (Довл.) [Дзендзелівський 1993, т. 3, к. 413], *'шийа в 'ного 'чорна, йак 'тингил'* (Ск) [Сабадош 2008, с. 350], *йак 'тинге^л'* (Тор.), *йак 'тиндил'* (Дуб.) 'чорний'; подібно зі словом *в'іс' (вус')* – *'шийа 'чорна, йак вус'* (Іза) [Дзендзелівський 1993, т. 3, к. 413]. Для вираження ознаки 'чорний' використовують і слово *ко^ломас'т'* 'речовина для змащування осі і колеса з дьогтю та смоли': *'чорний, г'їби в ко^ломас'т' 'внаў* (ВБ). Характерна ознака в'язкості речовини для змащування осі воза відображена в компаративній фраземі *ш'і'коўний, йак 'муха у ко^ломас'т'і* (ВБ) 'повільний'. Об'єкт порівняння характеризується лексико-семантичним зсувом та гіперболізацією значення. Лексема *сал'ідор* також утворює фразему з визначальною ознакою в'язкості речовини: *так с'и 'т'игне, йак сал'ідор* (Дл) 'про людину, яка повільно йде'.

Утворення зі словом *'тинг'іл'* (*'тенг'іл'*) виражають ще й ознаку за звуком, який виникає внаслідок руху воза. Це спричинило появу компаративної фраземи *рип'ит, йак 'тингил' не^ммаш'чений* (СП) [Дзендзелівський 1993, т. 3, к. 413]. Тут об'єкт порівняння виражений іменником та постпозитивним прикметником.

Номен *лиўч* 'опора для драбини воза, яка закріплена на осі колеса' за дією, яку виконує ця частина воза під час його руху (рухається, розходиться і підтримує драбини воза) (пор. угор. *lőcs, dial. lőics 'люшня; нога' < н.в.нім. Leuchse, нім. Leusche < сер.в.нім. liuhse m.c.* [ЕСУМ 1989, т. III, с. 207–208; Лизанец 1976, с. 607; Сабадош 2008, с. 161]), став основою для компаративів *глупий, йак лиўч* (Син.), *гі лиўча* (Ол.), *дур'ний ги ливч* (Ск) [Сабадош 2008, с. 161] 'про дурну, розумово обмежену людину'; ще *'ходить', йак лиўч* 'про людину у стані алкогольного сп'яніння' (МБ). Назва *'бокша* 'залізна втулка в дерев'яному колесі' утворює сполуки *та'ка тов'ста жо'на, ги 'бокша* [Грицак 2017, с. 275], *всі 'жоны 'хд'ат на ро'боту, а 'мойа с'идит 'дома, йак 'бокша* (Лт) [id.]. Ці фраземи марковані негативною конотацією.

Назва *санка* ‘полоз, та частина саней, що пересувається по снігу’ стала основою для фраземи *ноги, йак санки* (Ол.), характеризуючи довжину ніг. Подібно утворено компаратив *довгий, йак дышло* (ВБ) ‘високий’, *дышло* ‘товста жердина, прикріплена до переду воза, щоб ним керувати і запрягати пару коней’. Тут характерною ознакою для перенесення виступає довжина елемента запрягу тварин. Стійке порівняння *йак вуз без дышла* (МБ) ‘вільна людина’ складається з іменника та неузгодженого постпозитивного означення. В основі цього перенесення значення лежить неможливість впрягати тяглово худобу у віз без дышла.

Номен *навуз* ‘довга жердина, якою за допомогою мотузки притискають зверху снопи, солому або сіно на возі’ утворює компаративну фразу *високий, йак навуз* (Луб.). Слово *шпица* (*шпица*) ‘одна з багатьох дерев’яних стрижнів, що вдовбується в маточину колеса’ спричинило появу компаративу *ноги, ги шпица* (ВБ) ‘про худі ноги’. Перенесення значення відбувається за зовнішньою подібністю. Назва *обруч* ‘обідок на маточині колеса, біля спиць’ характеризує форму ніг у складі компаративної фраземи *ноги, йак обруч* (Мир.). Подібне утворення зі словом *корса* ‘скорс, передня загнута частина полозу саней’: *ноги, йак корсы* (Син.) ‘про криві ноги’. Назва *чуфлина* ‘штир, який забивають у довгі колоди для транспортування’ у складі фраземи *ніс, йак чуфлина* (Луб.) характеризує довгий ніс. Компаратив *студ’ин’, йак у волярни* (Луб.) ‘холодно’ містить транспортний апелятив *волярніа* ‘приміщення, де зберігають вози’. Це приміщення не потребує обігріву, відтак у мовців асоціюється з місцем, де холодно. Назва *карбач* ‘вузька ремінна смужка на довгій дерев’яній ручці поганяти коней, волів’ за зовнішньою подібністю характеризує шию людини: *шийа, йак карбач* (Син.) ‘про тонку, худорляву шию’. Слово *с’адло* входить до складу фраземи *так на’руйе, йак ко’зі с’адло* (Лт) ‘те, що не личить’. Ця компаративема характеризується лексико-семантичним зсувом значення.

Серед предметів, якими поганяють тварин, викремлюємо ще *тичка, копач, бота*. На їх основі утворені такі фраземи: *ги тич’ка* (Ол.), *йак тич’ка* (Дуб.), *довгий, йак тич’ка* (ВБ, Мир.), *довгий, ги тич’ка* (Син.) ‘про високу людину’, *худий, йак тич’ка* (ВБ, МБ, Лт) ‘про худу людину’, *руки, ги тички* (Стуж.) ‘про довгі руки’; *руки, йак копач’и* (Чорн.), *йак копачики* (Мир., Чорн.) ‘про худі руки’, *ноги, йак копач’и* (Мир.) ‘про худі ноги’. Усі перенесення значення відбуваються внаслідок процесу метафоризації. Номен *бота* утворює два семантичні ряди фразеологічних компаративів: *длупий, йак бота* (ВБ, Мир., Уж., Стуж.), *дур’ний, ги бота* (ВБ, Мир., Ол.), *такий ис’, йак бота вдлос’ка* ‘про нерозумну людину’ [Грицак 2017, с. 296]. Номен *бота* у складі цих конструкцій є негативно конотований. На основі іншої семної ознаки утворюється фразема *длу’хий, йак бота* (Син.) ‘про людину, яка має проблеми зі слухом’.

Назва *пут* ‘загальна назва для дороги’ стала основою для ряду фразем, зокрема і вузьколокаль-

них: *страшна, йак м’бчар’с’ка пут* (ВБ) ‘про некрасиву жінку’, *страшна / страшний, йак пут’на Мочар* (ВБ) ‘про некрасиві речі’, *к’риво, йак пут’на Мочар* (ВБ) ‘нерівно щось зробити (садити городину, намалювати лінію тощо)’. У таких конструкціях «зіставлення ознак, властивостей відбувається з рельєфними особливостями місцевих локацій» [Галас 2019, с. 32]. Лексема *пут* становить суб’єкт порівняння, наприклад, *пут’, йак скло* (ВБ) ‘про дорогу, покриту шаром льоду’, *пут’, йак рай’бач’ка* (ВБ) ‘про нерівну дорогу, з ямами’ (*рай’бач’ка* – пристрій для прання білизни), *пут’ б’їла, йак полот’но* (МБ) ‘про засніжену дорогу’, *пут’, йак на тот св’їт* (МБ) ‘про дорогу у дуже поганому стані’, *пут’, ги ў чорта на ро’гах* (ВБ) ‘про дорогу, яка знаходиться дуже далеко’, *пут’, йак золото* (ВБ) ‘про дорогу у хорошому стані’, *пут’, йак в Аме’риці* (МБ) ‘про сучасну і якісну дорогу’. Номен *ч’їненник* ‘дорога з кам’яним, асфальтовим або цемент-бетонним покриттям’ входить до складу об’єкта порівняння компаративних фразем *та’кий пр’остий, йак ч’їненник* (Шир.) [Дзєндзєлівський 1960, т. 2, к. 212], *та’кий пут’, йак ч’їненник* (Шир.) [id.]. Такий вид дороги був звичайним, проте довершеним (на відміну від ґрунтової дороги). Номен *полоніна* утворює компаративеми *йак полоніна* (Дуб., Син.), *голо’ва біла, йак полоніна* [Грицак 2017, с. 223] ‘про сиву людину’. Визначальною ознакою такого перенесення є часта засніженість цієї території.

Серед назв перенесення вантажів до складу компаративних фразем входить слово *м’їх*: *на’дутый, йак м’їх* (МБ) ‘про людину, яка образилася’, *їйс’т’, ги до м’їха* (МБ) ‘про людину, яка багато їсть’, *дыхат’, йак ст’арый м’їх* (Мир.), *йак ко’вал’с’кий м’їх* (МБ, Уж.), *ги ц’їганс’кий м’їх* (Вол., Лт), *йак ц’їганс’кий м’їх* (Син., Стуж.) ‘важко дихати’ (коли людина хворіє, має проблеми з легенями), *та’кий, йак м’їхом пр’їбитый* ‘дурень’ (ВБ), *м’їхом удареный* (Ск) [Сабадош 2008, с. 174]. Застарілий номен *плет’анка* ‘вишлетена з мотузків сітка, у якій носили в поле їжу робітникам’ вживається тільки у складі компаративного фразеологізму *їде в три пут’и, йак плет’анка* (Ск) [id., с. 233].

Назва *р’анда* має багато значень у говірках Закарпаття, одне з яких ‘широке грубе полотнище, в якому носять солому, сіно, накошену траву худобі тощо’; внаслідок переосмислення за розміром і виглядом виникла фразема *чере’во ви’сит’, йак р’анда* (Мир.) ‘про живіт, що звисає’. З таким самим значенням вживають і лексему *ко’б’їлка* ‘широкий неглибокий мішок для годування коня’: *гем’бо, ги ко’б’їлка* (МБ).

У складі компаративних фразем широко вживається слово *ве’рета* ‘широке грубе полотнище, у якому носять солому, сіно, накошену траву худобі тощо’, зокрема *йак ве’рета* (Дуб.) ‘про розтягнутий одяг’, *так с’а рос’т’агла, йак ве’рета* (Пдв) [Дзєндзєлівський 1993, т. 3, к. 342], *так на т’їбі сто’їт св’їта, йак ве’рета* (Терн.) [id.], *так с’а св’етер рос’т’уг, йак ве’рета* (КП) [id.]. При процесі творення цих компаративних фразем мовці беруть до уваги розмір полотнища для перенесення

сіна. Також гадаємо, що відбувається семантична трансформація, позаяк ознака ‘великий’ змінюється на ‘завеликий за розміром, зношений’. У складі компаративем *рот та'кий, йак ве'рета* (Кал.) [Дзендзелівський 1993, т. 3, к. 342], *та'ка сме'тана в купл'анц'і, йак ве'рета* ‘коли в глечуку багато густої сметани’ (Кал.) [id.] визначальною ознакою є розмір засобу для перенесення вантажу. Подібні утворення спостерігаємо зі словами *п'лахта, ве'рин'а (ви'рин'а), 'зайда* первісно т.с.: *по'вис, йак п'лахта* (Гукл.) [Дзендзелівський 1993, т. 3, к. 342], *вк'р'ити, йак п'лахт'ов* (ВБ) [id.], *та'ка п'ут', г'ібы йі п'лахт'оу вк'риу* (ВБ) ‘про засніжену дорогу’, *п'ысок майеш, йак п'лахту* (Зняц.) [Дзендзелівський 1993, т. 3, к. 342], *та'кий 'ушы'ла в'тан, йак ви'рин'а* (Вовк.) [id.], *йа'зык 'ходит', йак ц'і'ганц'і 'зайда* (Чорн.) ‘про людину, яка багато говорить’, *йак 'за-йда за 'возом* (ВБ) ‘непотрібний’.

Висновки. Отже, дослідження показало, що назви транспорту та комунікацій, які входять до складу компаративних фразем, вирізняються се-

мантичною строкатістю та є важливою складовою фраземної діалектної системи сучасної української мови. Зібрана група нечисленна, зважаючи на специфіку аналізованої теми. Компаративні фраземи з компонентами-назвами традиційних видів транспорту та комунікацій зазвичай складаються з іменника у формі називного відмінка, інколи доповненого прикметником чи іменником у непрямому відмінку, прийменниково-іменниковими конструкціями тощо. Серед проаналізованих конструкцій можна виокремити фразеосемантичні підрупи, що характеризують фізичний, емоційний стан, частини тіла, зовнішній вигляд, особливості поведінки, розумові властивості людини тощо. Усі порівняння є експресивно-забарвленими, образними та відтворюваними у мовленні носіїв говорів Закарпаття, характеризуються взаємодією структурних елементів. Стійкі порівняння з назвами транспорту та комунікацій виражають цілісне компаративно-експресивне значення, відтворюють місцевий колорит та особливості світосприйняття людей.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ

- ВБ – смт. Великий Березний Великоберезнянського району
- Вовк. – с. Вовкове Ужгородського району
- Вол. – с. Волосянка Великоберезнянського району
- Гукл. – с. Гукливий Воловецького району
- Дл – с. Ділове Рахівського району
- Довг. – с. Довге Іршавського району
- Дуб. – с. Дубове Тячівського району
- Зняц. – с. Зняцево Мукачівського району
- Іза – с. Іза Хустського району
- Кал. – с. Калини Тячівського району
- КП – с. Косівська Поляна Рахівського району
- Лт – с. Люта Великоберезнянського району
- Луб. – с. Лубня Великоберезнянського району
- МБ – с. Малий Березний Великоберезнянського району
- Мир. – с. Мирча Великоберезнянського району
- Ол. – с. Олександрівка Хустського району
- Пдв – с. Підвиноградів Виноградівського району
- Син. – с. Синевир Міжгірського району
- Ск – с. Сокирниця Хустського району
- СП – с. Синевирська Поляна Міжгірського району
- Стуж. – с. Стужиця Великоберезнянського району
- Терн. – с. Терново Тячівського району
- Тор. – с. Торун Міжгірського району
- Уж. – с. Ужок Великоберезнянського району
- Чорн. – с. Черногорова Великоберезнянського району
- Шир. – с. Широке Виноградівського району

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранник Н.О. Сутність та структурні особливості компаративних фразеологізмів сучасної української мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2014. № 10. Т. 1. С. 8–11.
2. Галас А.М. Порівняльні конструкції в закарпатських говірках. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2019. С. 25–33.
3. Грицак М.А. Матеріали до Словника українських говірок Закарпатської області. Вип. 1: А–Б. Київ: КММ, 2017. 376 с.
4. Дзендзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (України): Лексика. Ужгород, 1958–1993. Ч. I–III.
5. Етимологічний словник української мови у 7 т. Київ: Наукова думка, 1989. Т. 3. 552 с.

6. Коваленко Н. Матеріали до словника народних порівнянь у західноподільських говірках. *Волинь–Житомирщина*. 2010. № 22(2). С. 107–114.
7. Лизанец П.Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья: Венг.-укр. межъязык. связи. Будапешт, 1976. 683 с.
8. Панасенко А.Ф. Склад і функціонування порівняльних фразеологізмів. *Урок української*. 2005. № 5–6. С. 25–26.
9. Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород: Ліра, 2008. 480 с.
10. Шкуран О. Національно-культурне підґрунтя компаративних фразеологізмів східнословобожанських та східностепових говірок Середнього Подінців'я: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. Луганськ, 2011. 20 с.

REFERENCES

1. Barannyk N.O. (2014) Sutnist ta strukturni osoblyvosti komparatyvnykh fopzeolohizmiv suchasnoi ukrainskoi movy [Nature and structural features comparative phraseologisms' in modern Ukrainian language]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*. № 10. T. 1. S. 8–11 [in Ukrainian].
2. Halas A.M. (2019) Porivnialni konstruktсии v zakarpatskykh hovirkakh [The comparative constructions in the Transcarpathian patoises]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. Uzhhorod. S. 25–33 [in Ukrainian].
3. Hrytsak M.A. Materialy do Slovnyka ukrainskykh hovirok Zakarpatskoi oblasti [Materials to the dictionary of the Ukrainian subdialects of the Transcarpathian region]. Vyp. 1: A – B. Kyiv: KMM. 2017. 376 s. [in Ukrainian].
4. Dzendzelivskiy Y.O. (1958–1993) Lihvistychnyi atlas ukrainskykh narodnykh hovoriv Zakarpatskoi oblasti URSS (Ukrainy): Leksyka [The linguistic Atlas of Ukrainian Folk Dialects of the Transcarpathian Region of the Ukrainian Soviet Socialist Republic (Ukraine): Vocabulary]. Uzhhorod. Ch. I–III [in Ukrainian].
5. Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy u 7 t. [The etymological dictionary of the Ukrainian language in 7 t.]. Kyiv: Naukova dumka, 1989. T. 3. 552 s. [in Ukrainian].
6. Kovalenko N. (2010) Materialy do slovnyka narodnykh porivnian u zakhidnopodilskykh hovirkakh [Materials for the Vocabulary of ethnic comparisons in Western Podilla' dialects]. *Volyn–Zhytomyrshchyna*. № 22(2). S. 107–114 [in Ukrainian].
7. Lizanets P.N. (1976) Vengerskie zaimstvovaniya v ukrainskikh govorakh Zakarpatya: Veng.-ukr. mezhyazyk. svyazi [Hungarian borrowings in Ukrainian dialects of Transcarpathia: Hungarian-Ukrainian interlanguage relations]. Budapest. 683 s. [in Russian].
8. Panasenko A.F. (2005) Sklad i funktsionuvannya porivnialnykh frazeolohizmiv [Composition and functioning of Comparative Phraseologisms]. *Urok ukrainskoi*. № 5–6 S. 25–26 [in Ukrainian].
9. Sabadosh I.V. (2008) Slovyk zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho raionu [The dictionary of the subdialect of Sokyrnytsia village of the Khust district]. Uzhhorod. 480 s. [in Ukrainian].
10. Shkuran O. (2011) Natsionalno-kulturne pidgruntia komparatyvnykh frazeolohizmiv skhidnoslobozhanskykh ta skhidnostepovykh hovirok Seredniogo Podintsvia [The national-cultural peculiarities of comparative phraseology of East-Slobozhan and East-Stepovy adverbs of the Middle Donets]. PhD the author's abstract: 10.02.01. Luhansk. 20 s. [in Ukrainian].

NAMES OF TRADITIONAL TRANSPORT AND COMMUNICATION AS A PART OF COMPARATIVE PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE UKRAINIAN TRANSCARPATHIAN DIALECTS

Abstract. Phraseological comparative units are an essential element of the lexical system of dialects. They contain set constructions that were recognized by the speakers or they have obliterated motivation. The nomination process shows a semantic core of nomen through the usage of commonly-used words. In the article comparative phraseological units were analyzed according to their comparative component, especially on the examples of names of traditional transport and communication in Ukrainian language dialects of Transcarpathia. It was made an attempt to analyze dialectal phraseological units within structural, semantic-stylistic and linguistic-geographical aspects. The task of this research is to find out the peculiarities of usage of transport appellatives and names of communication in transformed meaning, to define semantic imbuing of the components, to analyze the component structure and to determine the usage of comparative phraseological units in dialects of Transcarpathia. Relevance of the research is caused by the necessity of multidimensional studying of set comparative phrase in Ukrainian dialects, because these units are represented fragmentarily in the scientific literature. This research is made on the basis of the author's own materials and recordings of dialects of Transcarpathia. The author defines vernaculars, which are a part of comparative phraseological units and analyzes determinative semantic characteristics on the basis of which the transfer of meaning happened. As a part of a subject of comparison, the author defines the notion of transport, elements of a cart, a sledge, names of transport communication (kinds of roads and paths, etc.) and means of carrying goods. The analysis shows the term-words within comparative phraseological units undergo the process of determinologization and help to understand the real world through the comparison of simple things on the basis of similarity. Analysis of dialectal comparative units complements the research of dialectal phraseology in dialects of Transcarpathia. The practical value consists in the comprehensive analysis of the thematic group of names of transport and communication

in Ukrainian dialects of Transcarpathia, which is not investigated thoroughly and in the semantic potential of the dialectal vocabulary of narrow specialization.

Keywords: dialect vocabulary, Ukrainian subdialects of Transcarpathia, transport vocabulary, vocabulary of communication, comparative phraseological unit, comparison, subject of comparison, object of comparison, basis of comparison.

© Шкурко Г., 2020 р.

Галина Шкурко – магістр філології, асистент кафедри української мови, Ужгородський національний університет, Ужгород, Україна; <https://orcid.org/0000-0003-4872-3809>

Halyna Shkurko – Master of Philology, Senior lecturer of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0003-4872-3809>